

Tuva Hovde Bye

Hvorfor skal KrF eksistere?

En kvantitativ analyse av KrFs eksistensberettigelse og om partiet lett kan samarbeide med andre partier.

Bacheloroppgave i POL2900. Politisk atferd og kommunikasjon.
Veileder: Anders Todal Jenssen.

Mai 2019

Tuva Hovde Bye

Hvorfor skal KrF eksistere?

En kvantitativ analyse av KrFs eksistensberettigelse og om partiet lett kan samarbeide med andre partier.

Bacheloroppgave i POL2900. Politisk atferd og kommunikasjon.
Veileder: Anders Todal Jenssen.
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Innholdsfortegnelse

<i>1. Innledning</i>	2
1.1 Tema og problemstilling	2
1.2 Kristelig Folkepartis vei til retningsvalget	4
<i>2. Teoretisk rammeverk</i>	6
2.1 Skillelinjemodellen.....	6
2.3 Ideologiske dimensjoner.....	6
2.4 Sakseierskap og aktualitet	8
<i>3. Metode og datamateriale</i>	9
3.1 Valg av forskningsmetode.....	9
3.2 Datamateriale.....	10
3.3 Kvalitet i forskningen.....	10
<i>4.0 Analyse og tolkning</i>	11
4.1 KrF langs religiøs/sekulær-dimensjonen.....	11
4.2 KrF langs offentlig/privat-dimensjonen	15
4.2.1 Kristne verdier på venstresiden og høyresiden.....	16
4.3 Saksfokus og stemmegivning	17
4.3.1 Eierskapsbredde.....	20
4.3.2 Fra posisjon til opposisjon.....	21
4.3.3 Det dominerende regjeringsspørsmålet	22
<i>5.0 Oppsummering og konklusjon</i>	23
<i>6.0 Litteraturliste</i>	25
<i>Appendiks</i>	28
A. Konstruerte indekser.....	28
B. Valgundersøkelsene	29

1. Innledning

I starten av november 2018 hadde Kristelig Folkeparti sitt kanskje viktigste landsmøte noensinne. På landsmøtet skulle det avgjøres et retningsvalg, der valget sto mellom å gå inn i Solberg-regjeringen eller å få partiet i regjeringsforhandlinger med Arbeiderpartiet (AP) og Senterpartiet (SP). Partiet var dypt splittet, og i demokratisk ånd skulle flertallet bestemme retningsvalget. Knut Arild Hareide, daværende partileder, mente selv at partiet burde gått inn i regjering med AP og SP (Hareide, 2018). Før landsmøtet slo han fast at han ville gå av som partileder dersom landsmøtet besluttet at de ville gå inn i regjering med Solberg-regjeringen (NRK, 2018). På landsmøtet ble det klart at Kristelig Folkeparti (KrF) ville inn i Solberg-regjeringen. 98 delegater stemte for å søke regjeringsmakt med Høyre, Venstre og Frp, mot 90 delegater som stemte for å søke regjeringssamarbeid med Arbeiderpartiet og Senterpartiet (NRK, 2018).

Dersom flertallet av delegatene på landsmøtet hadde fulgt Hareides forslag, hadde dagens regjering mest sannsynlig bestått av KrF, AP og SP. KrF hadde også fortsatt hatt Hareide som partileder. Slik ble det ikke. Da veivalget var klart sa en gråtkvalt Hareide i sin avskjedstale: «Til alle dere som er skuffet, og jeg må ta meg selv med i det: KrFs sjel ligger ikke i hvem vi samarbeider med, men i vår politikk» (NRK, 2018). Dette utsagnet reiser en rekke spørsmål. For hva er egentlig politikken til KrF? Hva mener KrF-velgerne er partiets viktigste politikk? Og hvor plasseres KrF-velgerne langs høyre-venstreaksen?

1.1 Tema og problemstilling

Stortingsvalget 2017 var KrFs dårligste valg siden 1936. Et historisk dårlig valg og en stadig lavere oppslutning de siste stortingsvalgene har frembrakt spørsmålet om hvilken politisk vei KrF skal gå og hvilke samarbeidspartnere som er mulige. Etter valgnederlaget la KrF-ledelsen derfor en plan for å klargjøre partiets politiske prosjekt. Resultatet ble KrFs retningsvalg, som er temaet i denne bacheloroppgaven. Før retningsvalget advarte KrFU-lederen i Akershus, Simen Bondevik, at om partiet ikke følger Hareide, kan det være slutten for KrF som landsdekkende parti. «Dersom vi velger å gå inn i Solberg-regjeringen, og dermed mister Hareide som partileder, er det et stort skritt i retningen av å bli et trangt og konservativt regionsparti på Sørvestlandet» (Bondevik, 2018). Etter avgjørelsen om å delta i Solberg-regjeringen har det ikke manglet på dødsdommer, fra både politiske kommentatorer og KrF-

medlemmene selv. Samtidig er det andre som mener at det ville vært slutten for KrF dersom partiet *ikke* gikk inn i Solberg-regjeringen.

Uansett hvilke konsekvenser retningsvalget har for partiet nå og i fremtiden, er retningsvalget et resultat av planen om å klargjøre partiets politiske prosjekt. Dette for å gjøre partiet tydeligere for velgerne og slik snu trenden med lav velgeroppslutning. For at KrF skal kunne fortsette å eksistere som parti må velgerne stemme på partiet, og for at velgerne skal stemme på partiet må de ha en grunn til det. Jeg tar derfor sikte på å undersøke KrFs eksistensgrunnlag. Oppgavens problemstilling er følgende: *Er det eksistensberettigelse for KrF? Er KrF et parti som lett kan samarbeide med andre partier?* For å undersøke dette vil jeg se på hvilken politikk som samler og splitter KrF-velgerne, samt hva som samler og splitter KrF-velgerne fra andre partier. Jeg vil også se på utfordringer partiet har hatt både i og utenfor regjeringssamarbeid.

Jeg vil benytte meg av en kvantitativ forskningsmetode og ta utgangspunkt i valgundersøkelser fra 2005, 2009 og 2013 (NSD, u.d.) Valgundersøkelsene er utarbeidet av Det norske Valgforskningsprogrammet i regi av Institutt for samfunnsforskning, som har siden 1977 samarbeidet med Statistisk sentralbyrå. Dette er spørreundersøkelser blant norske velgere i forbindelse med stortingsvalg (Aardal og Bergh, 2015a, s. 9)¹. I valgforskningen har en beskrevet flere mekanismer som kan virke førende på folks valg av parti. For å undersøke hva som kan føre til at velgere stemmer KrF vil jeg benytte teorier om ideologiske dimensjoner (ideologisk orientering) og sakseierskap (saksstemmegivning)². Med ideologiske dimensjoner ser man på sammenhengen mellom holdningsstruktur og partivalg. Hovedpoenget med sakseierskapsteori er at partier «eier» ulike saksområder. Partiene har derfor ulik tillit på saksområdene. Sakene som velgerne er opptatt av er derfor avgjørende for valgfallet (Petrocik, 1996, s. 825-826). Med data og studier fra valgundersøkelser og ulike teorier om stemmegivning som utgangspunkt, vil jeg kunne nærme meg et svar på problemstillingen.

Først vil det bli presentert en kort redegjørelse av KrFs politikk og partiets vei til retningsvalget. Deretter vil det teoretiske rammeverket, metode og datamateriale presenteres. I analyse- og tolkningen vil funnene presenteres, tolkes og drøftes i lys av det teoretiske rammeverket. Til slutt vil analysen oppsummeres og oppgaven konkluderes med et svar på problemstillingen.

¹ Datamaterialet vil jeg gå nærmere inn på i «metode og datamateriale».

² Teoriene vil redegjøres i «teoretisk rammeverk».

1.2 Kristelig Folkepartis vei til retningsvalget

KrF ble stiftet på Bibelskolen i Bergen 4. september 1933, kun seks uker før stortingsvalget. Etter invitasjon fra blikkenslageren Ingebrigt Bjørø, var det rundt tjue menn som møtte opp. De var opprørte over en nominasjonskamp til Venstres partiliste i Hordaland, der kristenfolket ikke hadde fått sikker plass. Dermed ble de enige om å stifte et nytt parti, ved navn Kristelig Folkeparti. Nils Lavik ble valgt fra Hordaland, og ble partiets første stortingsrepresentant (Solhjell, 2008, s. 21-22). Siden da har KrF hatt en rekke stortingsrepresentanter, men kun deltatt i koalisjonsregjering åtte ganger.

KrF har siden starten lagt vekt på å være et blokkfritt parti. Etter gruveulykka på Svalbard som førte til regjeringsskifte og misnøye med Arbeiderparti-regjeringen, ble det for første gang åpnet opp for tettere samarbeid med «borgerlig side» (Solhjell, 2018, s. 21). Dette resulterte i regjeringsskifte i samarbeid med Høyre, Senterpartiet og Venstre i 1965. Etter debuten deltok partiet i fire koalisjonsregjeringer. Stortingsvalget i 1997 regnes som et av KrFs høydepunkter. Sittende statsminister Thorbjørn Jagland stilte kabinettsspørsmål til velgerne, med ønske om en minimumsoppslutning på 36,9 prosent. Dette ble ikke oppnådd, Jaglands regjering gikk av og ble etterfulgt av Kjell Magne Bondeviks første regjering, med sentrumpartiene KrF, Senterpartiet og Venstre. Partiets popularitet holdt seg høyt i den første regjeringsskiftet, og på nyåret i 1998 viste en meningsmåling over 20 prosent i oppslutning (Solhjell, 2018, s. 478).

Tabell 1. Prosentvis oppslutning i stortingsvalgene fra 1997-2017

Valg 1997	Valg 2001	Valg 2005	Valg 2009	Valg 2013	Valg 2017
13,5 prosent	12,4 prosent	6,8 prosent	5,5 prosent	5,6 prosent	4,2 prosent

Bondeviks andre regjeringsskifte (2001-2005) var i samarbeid med Høyre og Venstre. Som tabell 1 viser hadde partiet lav oppslutning i stortingsvalget 2005. Valget var et nederlag. Syv av partiets elleve representanter ble valgt på utjevningsmandat (Solhjell, 2008, s. 578). Partiets oppslutning fortsatte å synke, og forrige stortingsvalg kom partiet så vidt over sperregrensa. Fra 2005 til 2009 var KrF et opposisjonsparti, da AP, SV og SP var i regjering. I 2013-2017 fungerte KrF som støtteparti til Høyre-FrP-regjeringen, da de ikke ville inn i regjering med Frp. I stortingsvalget 2017 ville fortsatt ikke KrF i regjering med FrP, ei heller signere en forpliktende samarbeidsavtale. Etter et dårlig valg for KrF ble det igangsatt en prosess om partiets profil og mulige samarbeidspartnere, og slik oppstod problemstillingen om samarbeid med AP. Dermed ble det holdt et landsmøte, som besluttet å gå inn i Solberg-regjeringen.

Når det gjelder partiets profil, er KrF primært opptatt av moralske og religiøse spørsmål. I stortingsprogrammet 2017-2021 sies det at KrF bygger sin politikk på en kristendemokratisk ideologi. «Vårt verdigrunnlag er hentet fra Bibelen, den kristne kulturarven og grunnleggende menneskerettigheter og har sin forankring i det kristne menneskesynet, nestekjærligheten og forvalteransvaret» (KrFs stortingsprogram, 2017, s. 5). Partiets verdisyn og ideologi er overordnet alle områder av partiets politikk. KrFs kjernepolitikk knyttes derfor til: retten til liv (uttrykkes i synet på abort), familien som grunnleggende enhet (uttrykkes i kontantstøtten), skolepolitikk (uttrykkes bl.a. i debatten om KRLE) og en restriktiv alkohol- og ruspolitikk (Narud og Valen, 2007, s. 150).

For KrF er sosialpolitiske spørsmål viktig. Studier av velferdsstatens vekst og omstilling, gjort av Stein Kuhnle og Liv Solheim, viser at KrF i en rekke sosialpolitiske spørsmål har hatt historisk mye til felles med AP. Sosialpolitikk har vært et viktig saksområde for samtlige partier i norsk etterkrigspolitikk, og de fire hovedområdene for sosialpolitikk som partiene har støttet er: utvidelse av trygdesystemet, utbyggingen av helsetjenesten, tiltak for å begrense alkoholmisbruket og boligpolitikk (Kuhnle, 1991, s. 101). Av partiene som har vært spesielt aktive pådrivere i velferdspolitikken nevnes AP, KrF og Venstre. AP har spilt en viktig rolle i disse saksområdene, mens KrF har, ikke overraskende, hatt et særlig aktivt forhold til politikk for å begrense alkoholmisbruket (Kuhnle, 1991, s. 101).

Selv om KrF har hatt mye til felles med AP i en rekke sosialpolitiske spørsmål er det også en del som skiller dem. F.eks. kan kontantstøtten³ sies å være noe av det viktigste høyre/venstreskillet i politikken for KrF. Kontantstøttereformen ble innført i 1998, og vedtatt av Bondevik-regjeringen (KrF, SP og V) og høyreopposisjonen Høyre og FrP (Ellingsæter, 2003, s. 507). AP og SV var sterkt imot denne reformen, og mente dette ville gi negative virkninger for likestilling mellom kjønnene, både på arbeidsmarkedet og i familiepolitikken (ibid., s. 508). KrF har med andre ord politikk som både skiller og samler velgerne på både venstresiden og høyresiden i det politiske landskap. KrF anser seg som sagt som et blokkfritt parti, og har ingen tydelig posisjon i høyre/venstre-aksen (Narud og Valen, 2007, s. 150). Med dette tatt i betraktning er det derfor interessant å se på hvilke politiske spørsmål samler og splitter partiet.

³ Kontantstøtten innebærer at foreldre med barn i alderen 1-2 år som ikke gjør bruk av offentlig subsidierte barnehager får utbetalt 3000 kroner i måneden (Ellingsæter, 2003, s. 500)

2. Teoretisk rammeverk

I denne delen vil jeg presentere teori og forskning som viser til ideologiske avstander og motsetninger, samt saksstemmegivning. Teorien vil fungere som et rammeverk for tolkninger som foretas underveis i oppgaven og i analyse- og tolkning spesielt.

2.1 Skillelinjemodellen

Lipset og Rokkans bok *Party Systems and Voter Alignments* (1967) regnes som grunnleggende i forskningen på skillelinjer. Et av hovedpoengene deres er at det har utviklet seg et sett av skillelinjer grunnet historiske forutsetninger, noe som har hatt stor betydning for utviklingen av det politiske system. Skillelinjer referer til varige politiske motsetninger eller konflikter (Valen, 1981, s. 12). Stein Rokkan utviklet i samarbeid med Henry Valen en skillelinjemodell for Norge bestående av følgende fem konfliktdimensjoner: 1) Territoriell, mellom sentrum og periferi. 2) Sosiokulturell, mellom de europeisk orienterte/den utdannede bybefolkning og de stadig mer statusbevisste og nasjonalt orienterte bøndene. 3) Religiøs-moral, mellom sekulariserte/liberale og konservative kristne. 4) Økonomisk i varemarkedet, mellom produsenter i primærnæringene og forbrukere. 5) Økonomisk i arbeidsmarkedet, mellom arbeidstaker og arbeidsgiver (Rokkan & Valen, 1964, s. 166). Dette regnes som den klassiske skillelinjemodellen.

Det har vært stilt spørsmål om modellens relevans, da sosial bakgrunn og sosialstrukturelle motsetninger spiller en stadig mindre rolle for velgeres politiske preferanser (Aardal, 2007a, s. 81). Siden modellen ble utformet, har strukturen endret seg og nye elementer kommet til, og det har oppstått noen nye konfliktdimensjoner som er videreført fra den klassiske modellen. I senere analyser har det vist seg at sosialstrukturell plassering er mindre utslagsgivende for den enkelte velger, og dermed har det ideologiske elementet trådt tydeligere frem (Aardal, 2007a, s. 82). Den klassiske skillelinjemodellen er dermed et teoretisk utgangspunkt som bringer oss videre til ideologiske dimensjoner.

2.3 Ideologiske dimensjoner

En ideologisk dimensjon er et sett av holdninger som opptrer i opinionen. Dimensjonen identifiseres gjennom bruk av faktoranalyse, som identifiserer holdningsmønstrene i opinionen (Aardal, 1994, s. 229-230). Ideologiske dimensjoner må ses i sammenheng med Det norske Valgforskningsprogrammet⁴. Det er forskerne i Valgforskningsprogrammet som har identifisert

⁴ Se appendiks 3 for en nærmere beskrivelse av valgundersøkelsene

og «døpt» de ideologiske dimensjonene. Ifølge Aardal (1994) var de fleste stridsspørsmål knyttet til de etablerte skillelinjene fram til begynnelsen av 1970-årene. Fra 1970-årene dukket det i økende grad opp stridsspørsmål som gikk på tvers av skillelinjene, noe som førte til at fokus i valgforskningen skiftet i stor grad fra økonomisk struktur til stridsspørsmål og nye ideologiske strømninger. Dette nye fokuset innebærer at holdninger og standpunkter ikke alltid kan føres tilbake til sosioøkonomiske forskjeller i velgerbefolkningen (Aardal, 1994, s. 228).

I Valgforskningsprogrammet er det siden 1977 funnet et hovedmønster med fire ideologiske dimensjoner som spiller en sentral rolle for stemmegivningen: innvandring-solidaritet, vekstvern, offentlig-privat og religiøs-sekulær. I tillegg målte forskerne ytterligere to dimensjoner for valget 2001; sentrum-periferi-konflikten og globalisering kontra nasjonal autonomi (Aardal, 2011a, s. 76). Modellen som ligger til grunn for valgundersøkelsene og vil benyttes i denne oppgaven, er dermed ikke den samme som klassisk skillelinjemodell. I valgundersøkelsene er det i større grad lagt vekt på velgernes subjektive oppfatninger av politiske stridsspørsmål og aktører. Begge modellene er imidlertid empirisk basert, og er retrospektive analyser av fenomener som har vist seg å være gjeldende over tid. Om de nye dimensjonene kan kalles skillelinjer i klassisk forstand er gjenstand for diskusjon, men ikke noe som vil diskuteres ytterligere i denne oppgaven (Aardal, 2007a, s. 81-82).

Dimensjonene som er av betydning for denne oppgaven er offentlig/privat-dimensjonen og religiøs/sekulær-dimensjonen. Dette av hensyn til oppgavens omfang og relevans for problemstillingen. Dimensjonene er videreføringer av skillelinjer med bakgrunn i Lipsets og Rokkans skillelinjemodell (Aardal, 2011a, s.80). Offentlig/privat-dimensjonen inngår som den dominerende motsetning i valgforskningen, og det er to spørsmål som utgjør sentrale elementer i dimensjonen: spørsmålet om offentlig kontra privat styring og økonomisk utjevning og omfordeling (Aardal, 2007b, s. 60-66). Innholdsmessig er dimensjonen knyttet til klassiske motsetninger mellom venstresiden og høyresiden⁵. Ved å ta utgangspunkt i denne dimensjonen, kan KrF-velgeres plassering langs høyre-venstreaksen undersøkes. I sammenheng med retningsvalget som ble gjennomført er dette derfor av særlig interesse.

⁵ Termene «offentlig/privat-dimensjon» og «høyre/venstre-dimensjon» vil derfor bli brukt synonymt

Sentrale elementer i religiøs/sekulær-dimensjonen⁶ er synet på kristne verdier og moralske etiske spørsmål. Konfliktdimensjonen i den klassiske skillelinjemodellen er knyttet til medlemskap i religiøse foreninger og samfunn. Siden det har vært en svekkelse av de strukturelle skillelinjene, har valgundersøkelsene i nyere tid lagt mer vekt på det verdimessige innholdet (Aardal, 2011a, s. 79). I tråd med dette fokuseres det nå i valgundersøkelsene på spørsmål som knyttes til kristendommens stilling i samfunnet. Religiøs/sekulær-dimensjonen anses som sentralt å inkludere i min oppgave, da tidligere analyser viser at KrF-velgere utgjør et ytterpunkt sammenlignet med de andre partiene, i spørsmål som berører kristne verdier (Se f.eks. Aardal 2007a; Aardal 2011b; Aardal & Bergh 2015b). Jeg vil med disse utforske hvor KrF-velgerne plasseres og spres langs høyre-venstre-aksen, og hvor mye KrF-velgerne skiller seg fra de andre partivelgerne langs religiøs/sekulær-dimensjonen.

2.4 Sakseierskap og aktualitet

I tråd med svekkelsen av de sosialstrukturelle båndene i befolkningen, ble det i Valgforskningsprogrammet et økt fokus på hva som skjer med velgerne i en hektisk valgkamp, samt medienes rolle i den (Aardal, 2017, s. 303). Stabiliteten i velgermassen er noe svekket, da stadig flere skifter parti fra valg til valg, flere venter med å bestemme seg for hvilket parti de skal stemme på og færre identifiserer seg med et politisk parti eller er medlem av et parti (Karlsen, 2004; Aardal, 2017). Valgkampstudien i 2001 var den første studien i Norge som analyserte spørsmålene som angår dette. Analysene viste at velgernes dagsorden og deres syn på partienes sakseierskap var viktig for stemmegivningen (ibid.). Teorien om sakseierskap handler om at partier har eierskap til ulike saksområder. Siden partiene har ulik tillit på de ulike saksområdene, er de sakene som velgerne er opptatt av avgjørende for valgfallet (Petrocik, 1996, s. 825-826). Partiene vil i valgkampssammenheng derfor fokusere på saker der de har eierskap, og forsøke å få gjennomslag på dem på medienes dagsorden. Ved å aktualisere sakene i valgkampen vil de gjøre sakene viktige for velgerne, og få tillit på de eide sakene. Slik kan tilliten høstes i form av stemmer på valgdagen (Karlsen, 2004, s. 613).

Petrocik (1996) knytter eierskapet til de ulike konfliktdimensjonene partiene har vokst ut ifra, og viser til Lipsets og Rokkans skillelinjemodell (s. 827). I et slikt perspektiv er partienes eierskap til saksområdene stabile fra valg til valg, og dermed er det velgernes opptatthet av de

⁶ Dimensjonen ble tidligere kalt moral-religion i valgundersøkelsene. Dette ble endret for å tydeliggjøre at det har skjedd en polarisering mellom en religiøs og en sekulær verdiorientering (Aardal, 2007b, s. 67)

ulike sakene som varierer (ibid.). Da partiene kan få eierskap til sakene de har opparbeidet seg troverdighet til, presenterer denne teorien på mange måter en forlengelse av skillelinjemodellen (Karlsen og Aardal, 2007, s.112). Partier kan også få et kortsiktig eierskap til en sak, ved at motstandspartiet gjennom å sitte i regjering får skylden for et aktuelt problem knyttet til saken (Petrocik, 1996, s. 828).

Karlsen (2004), med flere, argumenterer for at teorien om sakseierskap må reformuleres for bruk på flerpartisystem, fordi partienes sakseierskap ikke er like stabile over tid (s. 613). Eierskapet må ifølge Karlsen (2004) aktualiseres for at det skal foreligge en valgkampeffekt, og sakens aktualitet er derfor et like viktig moment (s. 616). Dette er også hva jeg vektlegger i oppgaven. For å undersøke hvorfor velgerne stemte på KrF, vil jeg derfor ta utgangspunkt i hvilke saker KrF-velgerne mente var viktigst for sin stemmegivning, og koble dette til hva velgerne mente var KrFs sakseierskap. For å undersøke hva som ble ansett som aktuelle saker vil jeg se på hva velgerne mente var de viktigste sakene i stortingsvalgene. I tillegg vil jeg se på utfordringer KrF har møtt i tidligere regjeringssamarbeid og utenfor regjering. Jeg vil også med sakseierskapstilnærmingen benytte tall fra valgundersøkelsene, der det er stilt spørsmål om velgernes viktigste saker for stemmegivning og KrFs sakseierskap på ulike saksområder.

3. Metode og datamateriale

I denne delen vil jeg redegjøre for valg av forskningsmetode, samt presentere datamaterialet som er benyttet og diskutere kvaliteten i forskningen.

3.1 Valg av forskningsmetode

Valg av forskningsmetode for denne studien er i stor grad styrt av problemstillingen, og inspirasjon fra tidligere valgforskning. Problemstillingen: *Er det eksistensberettigelse for KrF? Er KrF et parti som lett kan samarbeide med andre partier?* gir mulighet for både kvantitativ og kvalitativ forskningsstrategi. Den indikerer å ta sikte på å undersøke politiske preferanser, samt sosiale og politiske endringsprosesser, noe som kan studeres og undersøkes på flere vis. Da det allerede er et stort datamateriale som inneholder KrF-velgeres politiske preferanser og holdninger, ble valget derfor enkelt. I tillegg er det en god del studier av tidligere stortingsvalg og annen litteratur som berører dette temaet. Dette ble derfor en inspirasjon til å benytte de «hermetiserte» dataene som finnes der ute. Denne bekvemmelighetsvurderingen er også et strategisk valg, siden det er velgernes politiske preferanser jeg er interessert i, ikke KrFs

partiledelse. Det er velgerne som avgjør partiets velgeroppslutning. Ved å undersøke KrF-hvorfor velgerne stemmer KrF, kan man si noe om det er en eksistensberettigelse for KrF og om de lett kan samarbeide med andre partier.

3.2 Datamateriale

Jeg har benyttet meg av datamateriale som allerede er beskrevet i studier av stortingsvalgene 2005, 2009 og 2013⁷, samt valgundersøkelser tilsendt fra NSD⁸. Grunnet bacheloroppgavens begrensede omfang har jeg valgt å fokusere på valgårene 2005, 2009 og 2013, da disse er de nyeste valgundersøkelsene som er offentliggjort. De fleste analysene jeg på forhånd hadde planlagt å gjøre, var allerede gjort i studiene av stortingsvalgene. Dermed anså jeg det ikke som nødvendig å gjøre disse på nytt. Kun figur 2 og 4 er konstruert av tall fra valgundersøkelsene. Jeg vil poengtere at dette er mitt selvstendige forskningsarbeid. For selv om jeg har benyttet meg av datamateriale og analyser av stortingsvalgene som allerede finnes, er det mine tolkninger og analyser som utformer bacheloroppgaven. Bernt Aardal var leder av Valgforskningsprogrammet, men det er flere forskere som har bidratt. Studiene av stortingsvalgene er publikasjoner fra Valgforskningsprogrammet ved Institutt for samfunnsforskning. Forskere i programmet har stått for utforming av spørreskjemaet og analyser av materialet, mens Statistisk sentralbyrå har trukket utvalget og gjennomført intervjuingen⁹ (Aardal, 2007c, s. 9).

3.3 Kvalitet i forskningen

Det er i all forskning viktig å drøfte dens kvalitet. Reliabilitet handler om hvorvidt empirien er pålitelig og troverdig, som knyttes til nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes, den måten de samles inn på, og hvordan de bearbeides (Ringdal, 2013: 500). Valgundersøkelsene er generelt sett klassifisert som kvalitetssikret datasett, med nøyaktighet i datainnsamling og dataregistrering. Reliabiliteten anser jeg dermed som høy. Datamaterialet er ikke innsamlet av meg, noe som kan virke inn på dens selvstendighet og kvalitet. Dette fordi det brede utvalget førte til en utvelgelse av hva som var relevant og ikke å inkludere i oppgaven.

⁷ Se Aardal (2007d), Aardal (2011d) og Aardal og Bergh (2015c) i litteraturlisten.

⁸ De data som er benyttet er hentet fra «Valgundersøkelsen 2005, 2009 og 2013». Data er innsamlet av Statistisk sentralbyrå. Data er tilrettelagt og stilt til disposisjon i anonymisert form av NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. Verken SSB eller NSD er ansvarlig for analysen av dataene eller tolkninger som er gjort her.

⁹ Se appendiks for en detaljert beskrivelse av valgundersøkelsene 2005, 2009 og 2013.

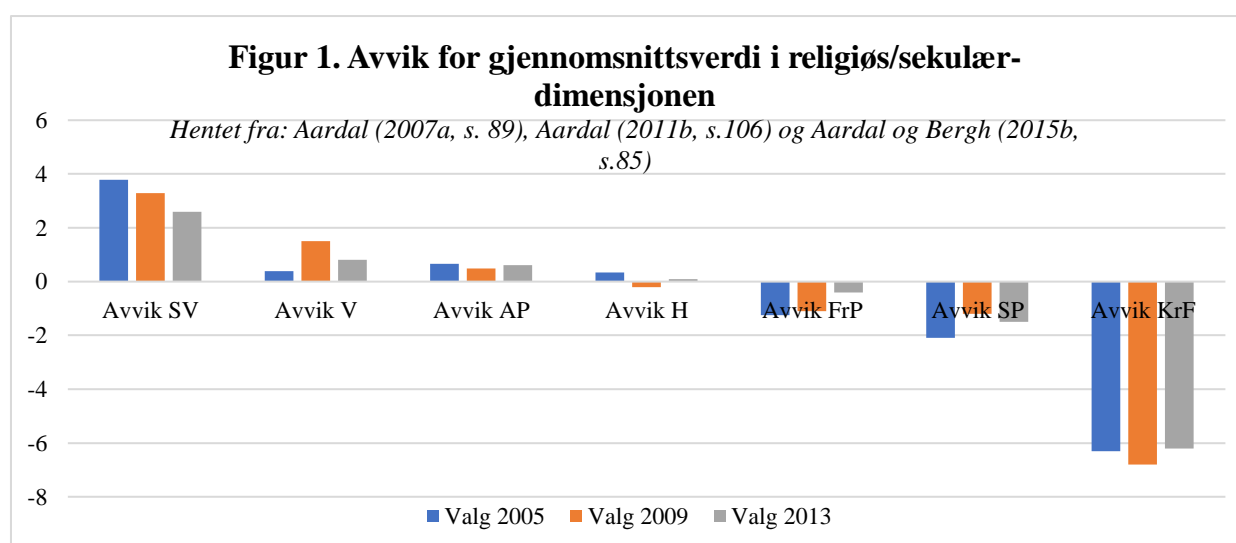
Når noe inkluderes må noe ekskluderes, og forskningens kvalitet kan påvirkes av mine valg og vurderinger.

Ringdal (2013) sier at høy reliabilitet er en forutsetning for høy validitet (s. 96). Validitet handler om dataens relevans; hvorvidt man måler det man faktisk vil måle (ibid., s. 96-98). Noe som kan påvirke forskningens validitet, er inkluderingen av spørsmålene som stilles i de ulike valgene. Flere intervju spørsmål inngår i indeksene, men hvilke intervju spørsmål som inngår skifter noe fra valgundersøkelse. Dette kan påvirke forskningens kvalitet, da det gjør det vanskeligere å sammenligne velgernes plassering på indeksene fra valg til valg. Spørsmålene som inngår i valgundersøkelsene testes før intervjuingen starter og er utformet av forskere som har drevet Valgforskningsprogrammet i flere år. Dette gjør at validiteten også anses som høy. Da valgundersøkelsene skal være landsrepresentative anser jeg det som mulig å generalisere mine funn. Tall og tabeller som er benyttet i oppgaven er også signifikante, som betegner at det er lite sannsynlig at resultatet har oppstått tilfeldig.

4.0 Analyse og tolkning

I den første delen av analysen vil jeg se på KrF-velgernes plassering langs religiøs/sekulær-dimensjonen og offentlig/privatdimensjonen. Dette vil gi svar på hvilken politikk som samler og splitter KrF og hvilke utfordringer som kan oppstå i mulige politiske samarbeid.

4.1 KrF langs religiøs/sekulær-dimensjonen

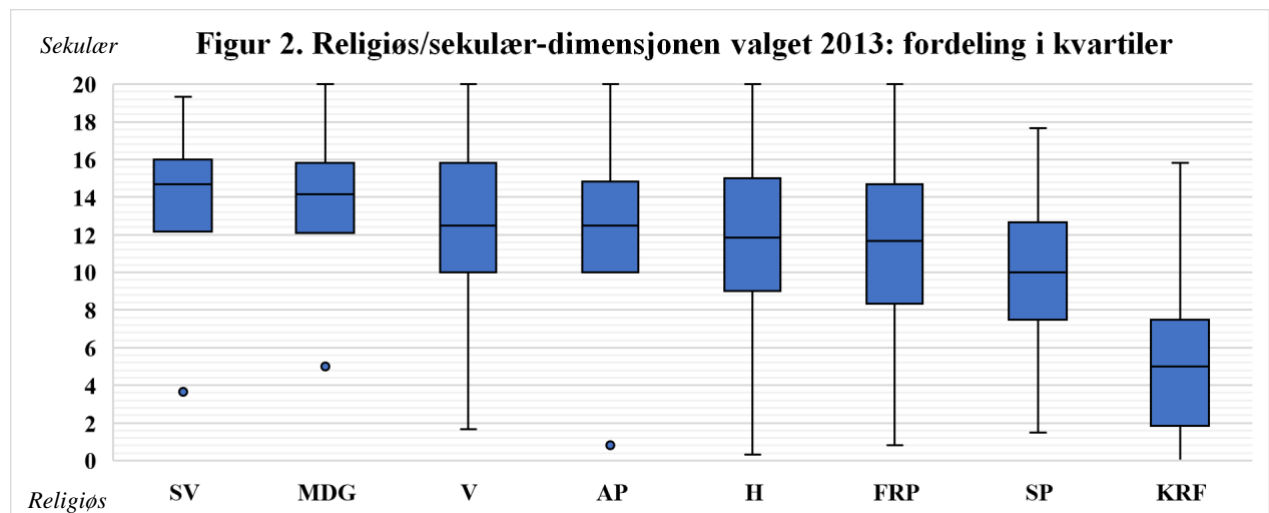

*Lav verdi langs religiøs/sekulær-dimensjonen indikerer religiøs verdiorientering.

**Dette baseres på en indeks, en skala som går fra 0 til 20, hvor 0 er maks religiøs og 20 er maks sekulær. Gjennomsnittsverdi for befolkningen: 11,51 (2005), 11,65 (2009) og 11,4 (2013).

Figur 1 viser partivelgernes¹⁰ avvik for gjennomsnittsverdien i religiøs/sekulær-dimensjonen. Religiøs/sekulær-dimensjonen er en additiv indeks, som er konstruert av flere spørsmål som inngår i valgundersøkelsene¹¹ og berører kristne verdier. Indeksen er en skala som går fra 0 til 20, hvor 0 er maks religiøs og 20 er maks sekulær. En lav verdi langs religiøs/sekulær-dimensjonen vil derfor indikere en religiøs verdiorientering. Gjennomsnittsverdien er gjennomsnittsskåren for respondentene i valgundersøkelsen, med andre ord befolkningen. Avvik som vist i tabellen er derfor partivelgernes avvik fra gjennomsnittet for befolkningen.

Figur 1 viser at KrF-velgere skårer en lav verdi langs religiøs/sekulær-dimensjonen. Dette indikerer at KrF-velgere har en religiøs verdiorientering. SP-velgerne og FrP-velgerne skårer også lave verdier i avvik for gjennomsnittet til befolkningen langs dimensjonen, mens Høyre-velgerne skårer med negativ verdi kun i 2009. Selv om dette indikerer at Høyre-velgerne, FrP-velgerne og Senterparti-velgerne har religiøse verdiorienteringer, er de langt unna KrF-velgernes nivå. KrF skiller seg klart ut, med et avvik for gjennomsnittsskåren til befolkningen, på ca. -6 i alle valgårene. Det er med andre ord en betydelig ideologisk avstand mellom KrF-velgere og andre partivelgere i religiøs-sekulære spørsmål. Politikk som angår religiøs-sekulære spørsmål har derfor stor betydning for stemmegivningen for KrF-velgerne, og ikke i like stor grad for de andre partivelgerne.

* Figur 2 viser partivelgernes (i valget 2013) fordeling i kvartiler langs religiøs/sekulær-dimensjonen.

**Dette baseres på en additiv indeks; en skala som går fra 0 til 20, hvor 0 er maks religiøs og 20 er maks sekulær.

¹⁰ FrP-velgernes avvik for valg 2013 er ikke statistisk signifikant.

¹¹ Se appendiks 1 for spørsmålene som inngår i de konstruerte indeksene.

Figur 2 viser enda tydeligere at KrF-velgerne skiller seg fra de andre partivelgerne langs religiøs/sekulær-dimensjonen. Figur 2 viser partivelgernes fordeling i kvartiler, der hvert kvartil tilsier 25 prosent av fordelingen. Midtstreken i boksene er lik medianen, og har halvparten av fordelingen av velgerne på hver side. Figuren viser at KrF har omtrent ingen velgere på den sekulære siden av skalaen, samt at de store velgermassene hos de andre partiene ikke overlapper med velgermassen hos KrF-velgerne.

Som figur 2 viser er det en relativt stor avstand mellom KrF-velgerne på den ene siden og Høyre-velgerne og AP-velgerne på den andre siden. Dette gir grunnlag for politisk uenighet både med venstre- og høyresiden. Denne vektleggelsen av politiske spørsmål som knyttes til kristne verdier samler på mange måter KrF-velgerne, samtidig som det også tydeliggjør avstanden mellom KrF og andre partier. Den politiske avstanden i disse spørsmålene kan for KrF vanskeliggjøre politisk samarbeid med andre partier. Dette fordi KrF vil ha politisk gjennomslag i en rekke saker der partiene i det politiske samarbeidet er helt uenige. Den politiske avstanden til andre partier i religiøs/sekulær-dimensjonen gjør det også tydelig at splittelsen i retningsvalget mellom venstresiden og høyresiden ikke handlet om nærheten til andre partier i disse spørsmålene, men heller hvilket samarbeid som ville ha gitt mest politisk gjennomslag for KrF. Som figur 2 viser har nemlig ikke partiet noen særlig politisk nærhet med partiene i denne dimensjonen. Om dette skulle hatt betydning hadde SP vært det beste partiet å alliere seg med, siden SP står nærmest KrF langs religiøs/sekulær-dimensjonen. Selv om det er en viss politisk nærhet mellom partiene langs dimensjonen ville ikke KrF alliere seg med SP.

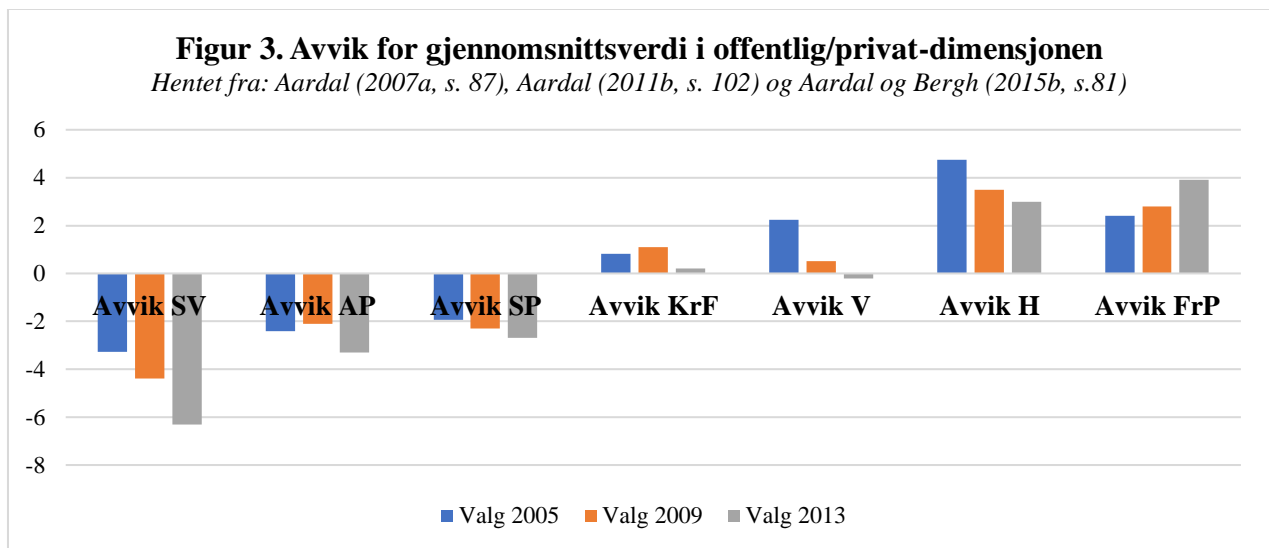
Det er mindre avstand mellom KrF og de politiske partiene langs andre dimensjoner, men KrF vektlegger ikke de politiske spørsmålene som inngår i de andre dimensjonene i like stor grad. Det er derfor desto viktigere at det politiske samarbeidet gir gjennomslag for politiske saker som inngår i religiøs/sekulær-dimensjonen. Reservasjonsretten og abortsaken er to saker som eksemplifiserer dette. I 2013 inngikk KrF en særavtale med regjeringspartiene Høyre og FrP om reservasjonsretten, som gikk ut på at fastleger fikk rett til å reservere seg mot å henvise pasienter til abort¹² (Gisle, 2017). Reservasjonsretten skapte sterke reaksjoner og mange protestaksjoner. Opposisjonen kalte forslaget en trussel mot selvbestemt abort (Sandvik, 2014).

¹² Den 25. april 2014 kunngjorde helse- og omsorgsminister Bent Høie at forslagene om reservasjonsretten ville bli trukket tilbake (Gisle, 2017).

I forkant av retningsvalget utfordret daværende KrF-nestleder Kjell Ingolf Ropstad AP og Høyre, om hvem som ville gi KrF gjennomslag for sine abortkrav (Skjetne, 2018). Erna sa seg villig til å diskutere endringer i abortloven, dersom KrF valgte å gå inn i hennes regjering. Da det ble besluttet at KrF skulle inngå regjeringssamarbeid med borgerlig side, la partiet inn ønske om å fjerne abortlovens paragraf 2c og et forbud mot selvbestemt tvillingabort på ett av to friske fostre. Abortlovens paragraf 2c ble ikke endret, men endringer i loven om tvillingabort ble innfridd. KrFU-lederen Martine Tønnessen mente dette var et politisk gjennomslag partiet ikke hadde fått i en annen setting eller med andre partier (Sandvik, 2019). Noen KrF-ere trekker fram det politiske gjennomslaget som et eksempel på at deltagelse i Solberg-regjeringen var riktig avgjørelse. AP har på sin side sagt seg helt uenig i endringene av loven om tvillingabort, og mener loven på lik linje med reservasjonsretten er en innskrenking i retten til kvinners selvbestemmelse (Johnsen og Ertesvåg, 2019). KrFs politiske forslag om reservasjonsrett og endringer i loven om tvillingabort, har skapt mange reaksjoner og uenigheter innad i partiene. AP hadde aldri gitt partiet politisk gjennomslag i disse sakene og flere i Høyre var uenige i åpning for endring av abortloven, blant annet reagerte Unge Høyre-leder Sandra Bruflot kraftig på dette (Cosson-Eide og Lydersen, 2018). Dette viser at KrF, med sine ønsker om politisk gjennomslag i religiøs-sekulære spørsmål, ikke er et lett parti å inngå politisk samarbeid med.

Til tross for at KrF ikke anså det som mulig å gå inn i regjering med FrP før retningsvalget grunnet den store politiske avstanden, er det interessant at figur 1 og 2 viser at FrP er det borgerlige partiet som står KrF nærmest langs religiøs/sekulære-dimensjonen. Siden valget 1997 har det også vært en økende tendens til sympati og velgeroverganger fra KrF til FrP. Med dette har det blitt spekulert i at FrP har vært et attraktivt parti for kristne velgere (Holberg, 2007, s. 247-249). Politiske stridsspørsmål som berører kristne verdier kan slik knytte KrF-velgerne nærmere FrP. Holberg (2007) finner at det foreligger en forskjell mellom KrFs og FrPs verdibegrunnelser knyttet til religion, og skiller mellom *trosbaserte* og *tradisjonsbaserte* (s. 250). FrPs tilnærming til moralske verdier handler i stor grad om å holde seg til det kjente og trygge – det tradisjonelle. Analyser av partienes partiprogrammer viser forskjeller i funderingen av deres verdisyn basert på kultur og tradisjon (for FrP) og trossmessige forhold (for KrF). Analysene viser at det ikke er en tydelig holdningsmessig tilnærming mellom partiene (Holberg, 2007, s. 248). FrP-velgerne framstår som en spesiell gruppering innen norsk kristenliv, og distinksjonen mellom tro og tradisjon synes å ha kommet lite frem i den offentlige debatt (Holberg, 2007, s. 250). Denne forskjellen viser at FrP er et parti som er vanskelig å inngå politisk samarbeid med for KrF.

4.2 KrF langs offentlig/privat-dimensjonen

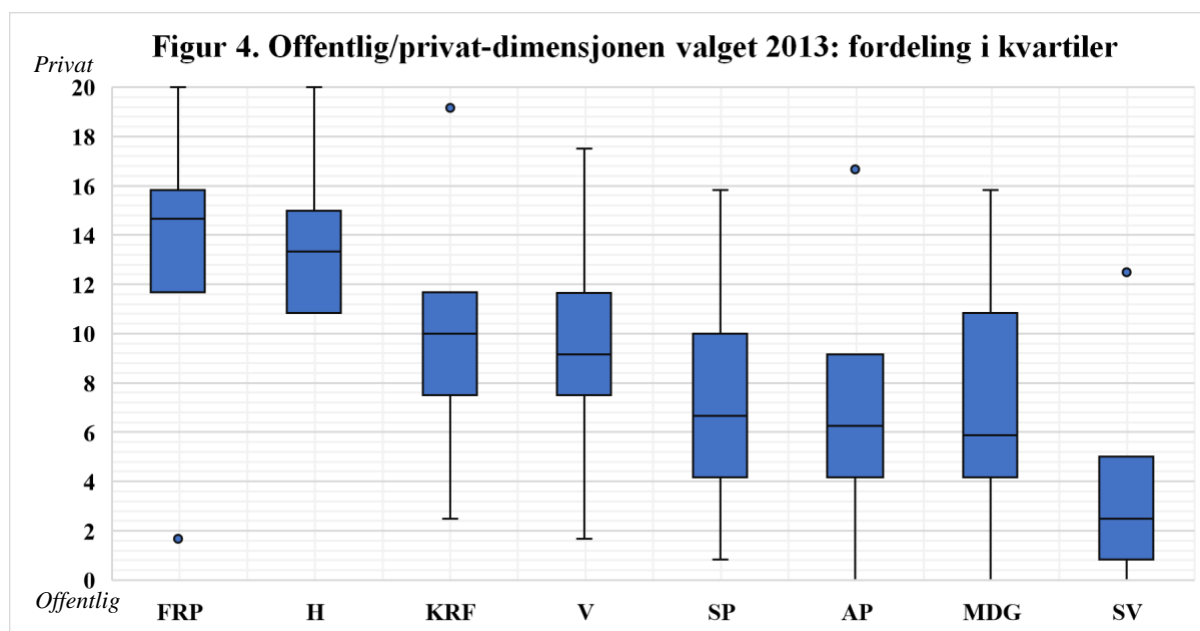
*Lav verdi langs dimensjonen indikerer at en foretrekker offentlige løsninger & økonomisk utjevning.

**Dette baseres på en additiv indeks; en skala som går fra 0 til 20, hvor 0 er maks religiøs og 20 er maks sekulær. Gjennomsnittsverdi for befolkningen: 8,29 (2005), 10,17 (2009) og 9,26 (2013).

Figur 3 viser avvik fra gjennomsnittet til befolkningen langs offentlig/privat-dimensjonen. Også denne dimensjonen er en additiv indeks, som er konstruert av flere spørsmål som inngår i valgundersøkelsene. Indeksen er en skala som går fra 0 til 20, hvor 0 er maksimalt for offentlig markedsstyring, og 20 er maksimalt privat markedsrett¹³. Lav verdi langs offentlig/privat-dimensjonen indikerer derfor at man foretrekker offentlige løsninger og økonomisk utjevning. I en skala som går fra 0 til 20 er skåre derfor befolkningen tilnærmet midt mellom offentlig markedsstyrt orientering og en privat markedsrettorientering. SV, AP og SP avviker i negativ retning, KrF og Venstre avviker i liten grad positiv retning, mens Høyre og FrP avviker i størst grad positiv retning. Fordelingen av de politiske partiene langs offentlig/privat-dimensjonen er også identisk med den velkjente høyre/venstre-aksen i norsk politikk.

KrF avviker i positiv retning for gjennomsnittet, men med svært lave verdier. Dette vil si at partiet plasseres til høyre for høyre/venstre-aksen. Likevel avviker partiet i svært liten grad for gjennomsnittsverdien for befolkningen, som er ca. midt mellom offentlig orientert og privat orientert. Avviket viser at spørsmål som inngår i offentlig/privat-dimensjonen ikke er like viktig for KrF-velgerens stemmegivning som religiøs/sekulær-dimensjonen. Det er med andre ord ikke disse spørsmålene som avgjør KrF-velgernes stemmegivning.

¹³ Se appendiks 1 for spørsmålene som inngår i de konstruerte indeksene.

* Figur 4 viser partivelgernes (i valget 2013) fordeling i kvartiler langs offentlig/privat-dimensjonen.

** Dette baseres på en additiv indeks; en skala som går fra 0 til 20, hvor 0 er maks offentlig orientert og 20 er maks privat orientert.

Figur 4 tydeliggjør partiets spredning langs offentlig/privat-dimensjonen i valgundersøkelsen 2013. KrF-velgere er på ytterkantene av skalaen, men de fleste havner midt mellom offentlig orientert og privat orientert. KrFs median er akkurat 10, noe som vil si at det er like mange KrF-velgere som havner over medianen som under. Det er altså like mange velgere på høyresiden som på venstresiden, og velgerne havner slik i sentrum. KrF-velgerne har med andre ord ikke et tydelig standpunkt i spørsmål som angår høyre/venstre-dimensjonen, og dette viser hvor splittet velgerne faktisk er. Da det er like mange velgere på høyresiden som venstresiden var det langt i fra opplagt hvilken vei partiet skulle gå. Dette skillet viser flere ting. Det splitter velgerne i valget og synet på hvilket politisk samarbeid KrF skal ta del i, samtidig som det muliggjør politisk samarbeid på både høyre- og venstresiden. Om ikke KrF *lett* kan samarbeide med andre partier, viser velgernes spredning langs dimensjonen at partiet kan samarbeide med begge sider. Som nevnt innledningsvis er retningsvalget et forsøk på å løse partiets problem med lav velgeroppslutning, ved å ta et standpunkt som gjør partiets profil tydeligere overfor velgerne. Retningsvalget kan være et taktisk godt valg da partiet blir tydeligere, men det kan også gjøre at partiet mister velgere fra den røde fløyen i partiet. Det gjenstår å se.

4.2.1 Kristne verdier på venstresiden og høyresiden

Religiøs/sekulær-dimensjonen og offentlig/privat-dimensjonen viser at KrF både er et samlet og splittet parti. Det som samler KrF-velgerne er viktigheten av politiske spørsmål som angår

kristne verdier. Hvilken side i den politiske aksen partiet skal samarbeide med er det som splitter dem. Den store politisk avstanden fra andre partier langs religiøs/sekulær-dimensjonen viser at KrF har en eksistensberettigelse. Politiske spørsmål som angår kristne verdier er ikke like viktig for andre partier som for KrF. Så lenge det finnes velgere i befolkningen der politiske spørsmål knyttet til kristne verdier er det viktigste for stemmegivningen, trenger velgerne KrF. Dette fordi ingen av de andre partiene i det politiske landskapet tydelig nok vektlegger politiske saker knyttet til kristne verdier på samme måte som KrF.

I en TV2-nettartikkel skriver journalisten Mathias Fischer at splittelsen i partiet handler om at høyresiden og venstresiden har ulike syn på KrFs eksistensberettigelse. På KrFs høyreside er det velgere som mener partiets oppgave er å være en motvekt mot sekulariseringen av samfunnet, der skolegudstjeneste, abort og ekteskap er viktige politiske saker. På partiets venstreside handler det ikke om å beskytte kristendommen, men heller å gjøre kristne verdier om til praktisk politikk. Nestekjærlighet, Kirkens Bymisjon-omsorg og bistand er derfor viktige politiske saker. Fischer poengterer at dette er en forenkling av virkeligheten, men at det er her det grunnleggende skillet går (Fischer, 2018). Dette er noe jeg ikke har empirisk belegg for å hverken argumentere for eller mot, men som er et interessant aspekt i drøftingen av KrFs eksistensberettigelse. KrF er derfor i dette perspektivet to ulike partier på samme tid, der partiet er ønsket av forskjellige grunner og der ulike regjeringssamarbeid derfor er ønsket. Partiet vil få forskjellige politiske gjennomslag i de ulike regjeringssamarbeidene. I et slikt perspektiv vil valget om regjeringssamarbeid avhenge av hvilke politiske saker som er viktigst for velgerne å få politisk gjennomslag for og slik si noe om hvilke parti KrF lettest kunne samarbeide med.

4.3 Saksfokus og stemmegivning

I andre del av analysen vil jeg fokusere på saksfokus og stemmegivning, som også er vektlagt i de nyere valgundersøkelsene. Jeg vil gjennomgå hvilke saker velgerne og KrF-velgerne anser som viktig for sin stemmegivning, samt hva som er KrFs sakseierskap de tre valgårene. Dette vil gi svar på KrF-velgeres politiske preferanser, årsaker til partiets nedgang i velgeroppslutning, og hvilke utfordringer partiet har hatt i tidligere regjeringssamarbeid. For å se hvilke saker velgerne var opptatt av i stortingsvalgene 2005, 2009 og 2013 har jeg utarbeidet en tabell, basert på tall fra studiene av stortingsvalgene.¹⁴

¹⁴ Se Karlsen og Aardal (2007, s. 116), Karlsen og Aardal (2011, s. 134) og Karlsen (2015, s. 36).

Tabell 2. Viktigste saker for velgernes stemmegivning i stortingsvalgene 2005-2013

Saker	Valg 2005	Valg 2009	Valg 2013
Helse	15	19	23
Skole og utdanning	32	29	22
Samferdsel	3	8	15
Miljø	8	20	14
Skatter og avgifter	17	13	14
Eldreomsorg	23	17	13
Innvandring	6	16	12
Barne- og familiepolitikk	13	6	8
Økonomi, industri og sysselsetting	13	12	7
Distriktpolitikk	9	5	7
Offentlig-privat	4	3	5
Sosial utjevning	6	3	3
N	1774	1573	1772

**I valgundersøkelsene lyder spørsmålet: «Kan du nevne en eller to saker som var viktig for din egen stemmegivning?». Det angis i prosent, og siden det er mulig å nevne to saker summerer ikke kolonnene til 100%.*

***N er prosentueringsgrunnlaget i hver kolonne.*

Som tabell 2 viser var skole og utdanning, skatter og avgifter og eldreomsorg tre av de viktigste saksområdene for velgernes stemmegivning i stortingsvalget 2005. Barne- og familiepolitikk var også et viktig saksområde for velgerne. I valget 2009 er det fortsatt flest som anser skole og utdanning som den viktigste saken for stemmegivning, mens de to andre saksområdene er byttet ut med miljø og helsepolitikk. I valget 2013 er fortsatt helsepolitikk og skole og utdanning to av de viktigste saksområdene blant velgerne. Med andre ord har det endret seg hvilke saksområder som velgerne anser som viktigst, men saksområdet skole og utdanning står samlet sett igjen som den store vinneren av de tre stortingsvalgene. Ut i fra teorien om sakseierskap og aktualitet er det belyst at medias fokus på og vinkling¹⁵ av de politiske sakene i valgkampen har mye å si for hvilke saksområder velgerne anser som viktige. Dette er et interessant moment i valgkamper og noe jeg vil gå noe nærmere innpå når jeg vil se på fokuset i de ulike stortingsvalgene. Det er interessant å se på hvilke saksområder som anses som viktigst for velgernes stemmegivning. Det også interessant å se på hva KrF-velgerne vektlegger i sine stemmegivninger. For å se hva KrF-velgerne var opptatt av i stortingsvalgene 2005, 2009 og 2013 har jeg utarbeidet to tabeller, som også baseres på tall fra studiene av stortingsvalgene (Karlsen og Aardal (2007, s. 118), Karlsen og Aardal (2011, s. 136) og Karlsen (2015, s. 38).

¹⁵ Kalles *priming* og *framing* i fagspråket. Termene er utviklet innenfor medie- og kommunikasjonsforskning, og teorien om sakseierskap er nært beslektet med disse.

Tabeller 3. KrF-velgernes viktigste saker i stortingsvalgene 2005-2013

<i>Viktige saker</i>	<i>Stortingsvalg 2005</i>	<i>Stortingsvalg 2009</i>	<i>Viktige saker</i>	<i>Stortingsvalg 2013</i>
<i>Skole og utdanning</i>	31	26	<i>Skole og utdanning</i>	18
<i>Miljø</i>	5	10	<i>Miljø</i>	14
<i>Helse</i>	12	13	<i>Helse</i>	16
<i>Eldreomsorg</i>	23	15	<i>Eldreomsorg</i>	10
<i>Innvandring</i>	1	3	<i>Innvandring</i>	7
<i>Skatter og avgifter</i>	4	3	<i>Skatter og avgifter</i>	1
<i>Barne- og familiepolitikk</i>	27	31	<i>Barne- og familiepolitikk</i>	34
<i>Distriktpolitikk</i>	6	2	<i>Distriktpolitikk</i>	15
<i>Sysselsetting</i>	1	3	<i>Sysselsetting</i>	7
<i>Sosial utjevning</i>	8	3	<i>Sosial utjevning</i>	3
<i>EU-saken</i>	4	0	<i>Samferdsel</i>	12
<i>N</i>	84	67	<i>Offentlig-privat</i>	1
			<i>N</i>	73

*Oppgitt i prosentandel som oppgir saken som viktig for sin stemmegivning. Kolonnene summerer ikke til 100% fordi det er mulig å nevne to saker.

Som man kan se ut i fra tabellene 3 anser KrF-velgerne barne- og familiepolitikk, skole- og utdanning og eldreomsorg som sine viktigste saker for stemmegivning i stortingsvalgene 2005 og 2009. I stortingsvalget 2013 er fortsatt barne- og familiepolitikk og skole og utdanning de viktigste sakene for stemmegivningen, men distriktpolitikken oppgis som viktigere saksområde enn eldreomsorg for KrF-velgeres stemmegivning. Barne- og familiepolitikk oppgir aller flest KrF-velgere som det viktigste saksområdet for stemmegivningen. Sammenlignet med de viktigste saksområdene for velgernes stemmegivning, er det likheter og ulikheter. Saksområdene skatter- og avgifter og innvandring anses av flere velgere i de tre stortingsvalgene som viktig for sin stemmegivning, mens veldig få av KrF-velgerne anser disse saksområdene som viktig. KrF er derfor ikke partiet man velger å stemme på om man først og fremst er opptatt av politikk som omhandler skatter- og avgifter. Dette henger også sammen med velgernes plassering langs offentlig/privat-dimensjonen. Samtidig ser man at velgerne og KrFs velgere anser mange av de samme saksområdene som viktig for sin stemmegivning, slik som skole og utdanning og barne- og familiepolitikk. Dette betyr derimot ikke at velgerne generelt mener at partiet «eier» disse saksområdene. For å se hva velgerne anså som KrFs sakseierskap i stortingsvalgene 2005, 2009 og 2013, har jeg utarbeidet en tabell som baseres på tall fra studiene av stortingsvalgene (Karlsen og Aardal (2007, s. s. 121-123), Karlsen og Aardal (2011, s. 140) og Karlsen (2015, s. 39).

Tabell 4. KrFs sakseierskap på ulike saksområder i 2005, 2009 og 2013.

Saker 2005	Prosentandel 2005	Saker 2009	Prosentandel 2009	Saker 2013	Prosentandel 2013
<i>Skole</i>	3	<i>Skole</i>	4	<i>Skole</i>	3
<i>Eldreomsorg</i>	7	<i>Miljø</i>	1	<i>Miljø</i>	1
<i>Skatt</i>	3	<i>Eldre</i>	9	<i>Eldre</i>	12
<i>Helse</i>	6	<i>Innvandring</i>	3	<i>Innvandring</i>	5
<i>Barn og familie</i>	21	<i>Barn og familie</i>	21	<i>Barn og familie</i>	28
<i>Distrikt</i>	1	<i>Distrikt</i>	2	<i>Distrikt</i>	2
<i>Miljø</i>	3	<i>Samferdsel</i>	1	<i>Samferdsel</i>	1
<i>Innvandring</i>	5	<i>Skatt</i>	2	<i>Skatt</i>	2
<i>EU</i>	2			<i>Helse</i>	4
<i>Arbeidsledighet</i>	3				

*Oppgitt i prosentandel som oppgir KrF som partiet med best politikk på de ulike saksområdene.

Tabell 4 viser prosentandel av velgere som mener at KrF har best politikk (sakseierskap) på de ulike saksområdene¹⁶. I tabellene er alle velgerne som har svart på spørreundersøkelsen inkludert. Tabellene gir et bilde av hvilke saksområder, med andre ord hvilken politikk, KrF har mest tillit på. Barne- og familiepolitikk er saksområdet som KrF har absolutt mest tillit på. Ellers er det få som mener at KrF har best politikk på andre saksområder. I valget 2013 er det en noe større prosentandel som mener at KrF har best politikk på eldreomsorg, men dette var ikke et av de saksområdene som de fleste av velgerne anså som viktigst for sin stemmegivning. Det er med andre ord få som mener at KrF har best politikk på samtlige saksområder. Når det gjelder sakseierskap kan derfor barne- og familiepolitikk pekes ut som saksområdet som viser partiets eksistensberettigelse i det politiske landskap.

4.3.1 Eierskapsbredde

Karlsen og Aardal (2011) peker ut *eierskapsbredde* som en viktig faktor for partienes oppslutning ved stortingsvalgene (s. 146). Valgforskerne finner at partier som har eierskap til flere saker, gjør det bra ved valg og blir mindre sårbare for skiftninger i dagsordenen (ibid.). Slik tabell 4 viser er det kun ett saksområde, nemlig barne- og familiepolitikk, hvor KrF har

¹⁶ I Valgforskningsprogrammet er de fleste saksområdene inkludert, men det er også noen saksområder som ikke inkluderes i alle stortingsvalgene. Blant annet er ikke EU-saksområdet inkludert i valgene 2005 og 2009, da spørsmålet om EU ikke var like relevant.

stor tillit. Dette gjelder alle de tre stortingsvalgene. KrF som har sakseierskap til kun én sak, strever derfor mer med oppslutningen da partiets kjernesaker blir overdøvet av andre saksområder der partiet ikke har den samme tilliten blant velgerne. Tabell 4 viser at saksområdet barne- og familiepolitikk blir i takt med valgårene mindre viktig for stemmegivningen hos den enkelte velger. At fokuset blant velgerne flyttes fra barne- og familiepolitikk til andre saksområder og at KrF ikke har eierskap til flere saker kan derfor forklare noe av grunnen til at færre stemmer KrF og at partiet dermed får lavere oppslutning. For at velgerne skal oppleve at partiet har en grunn til å eksistere og slik stemme på partiet, er noe av KrFs utfordring å få frem sine kjernesaker i mediene, samt å få en større tillit på dem.

4.3.2 Fra posisjon til opposisjon

I stortingsvalget 2001 var det 42 prosent som mente at KrF hadde best barne- og familiepolitikk. Denne andelen ble halvert til 21 prosent i valget 2005 (Karlsen & Aardal, 2011, s. 122). Ifølge Karlsen og Aardal (2011) pekte over en fjerdedel av dem som mente at KrF hadde best barne- og familiepolitikk i 2001, på Ap i 2005 (s. 122). Fra stortingsvalget 2001 til valget 2005 gikk KrF fra å være et regjeringsparti til et opposisjonsparti, da de rød-grønne vant flertallet. Dette valgnederlaget som resulterte i denne overgangen kan forklares med at KrF ble rammet av en «regjeringssslitasje». Dette vil si at en regjering oppslutning eller popularitet synker i takt med regjeringstid, da velgerne opplever et gap mellom hva de forventet og hva som blir gjennomført (Bergh, 2015, s. 203).

I stortingsvalget 2005 hadde Bondevik-regjeringa regjert i flere år, og under valgkampen ble det uttrykt misnøye med politikken som hadde blitt ført. Flere av opposisjonspartiene kritiserte Bondevik-regjeringen for at fattigdommen økte med regjeringens politikk. Daværende SV-leder Kristin Halvorsen kritiserte Bondeviks fordelingspolitikk, som ifølge Halvorsen gikk ut på å gi skattelette til de rikeste, samt stramme inn på trygdeytelser til de fattigste (Aftenposten, 2005). KrF har tradisjonelt hatt stor tillit blant velgerne i sosialpolitiske spørsmål, og disse anklagene var derfor svært skadelige for partiet (Aardal, 2007, s. 19).

I samme valgkamp kritiserte også daværende FrP-leder Carl I. Hagen statsminister Bondevik, og anklaget ham for å være den største hindringen for et bredt ikke-sosialistisk regjeringssamarbeid. Partiet ville ikke støtte en fortsatt ikke-sosialistisk regjering dersom Bondevik skulle være statsminister (Aardal, 2007, s. 18). Spørsmålet om regjeringalternativer (både et ikke-sosialistisk regjeringalternativ og et rød-grønt alternativ) var under hele

valgkampen i fokus, og FrPs forhold til Bondeviks samarbeidsregjering spilte en dominerende rolle i mediene (ibid.). En svekket tillit til KrFs sosialpolitikk (det som tradisjonelt har vært KrFs sakseierskap), og medienes fokus på FrPs forhold til Bondeviks samarbeidsregjering, kan derfor være noe av forklaringen på valgnederlaget i 2005. KrF-velgerne var også i 2001 splittet om regjeringssamarbeid. En fjerdedel ønsket at partiet skulle gå lengre til høyre ved å inkludere FrP, samtidig som nesten en like stor del ønsket en regjering der Ap inngikk uten at KrF deltok (Bjørklund, 2005, s. 448).

KrFs posisjon som regjeringsparti kan ha gjort markeringspotensialet deres betraktelig mindre, da deres kjernesaker som abortsaken, kampen mot partnerskapsloven og en restriktiv alkoholpolitikk måtte tones ned. Dette kan ha ført til at partiet har fremstått som utydelig (Holberg, 2007, s. 251). Dette viser at noe av utfordringen til KrF i et regjeringssamarbeid er å få gjennomslag på sine viktigste politiske saker, som tidligere nevnt er knyttet til kristne verdier. De tidligere valgårene viser også at KrF har lenge hatt et konfliktfylt forhold til både SV og FrP. I retningsvalget som ble tatt var det derfor ikke et enkelt valg for alle KrF-ere å skulle gå inn i regjering med FrP, samt at det var viktig at SV ikke var del av et eventuelt regjeringssamarbeid med venstresiden.

4.3.3 Det dominerende regjeringsspørsmålet

Både i stortingsvalget 2009 og 2013 sto regjeringsspørsmålet sentralt. Valget sto om flertallet mellom to fløyer, der spørsmålet dreide seg om de borgerlige partiene kunne etablere et flertallsalternativ til den da sittende rød-grønne regjeringen (Narud, 2009, s. 361). Ifølge Narud (2009) var valget 2009 «de små marginenes valg», da valgresultatet viste at det ikke skulle så mange stemmer til for at mandatfordelingen hadde endret seg (s. 370-371). I stortingsvalget 2013 var fokuset i mediene på konflikt eller enighet på borgerlig side (Bergh, 2015, s. 201). Valget endte med at den rødgrønne regjeringen ble felt. Høyre og Frp overtok, mens KrF og Venstre tok rollen som støttepartier til regjeringen. I valgkampen for stortingsvalget 2013 var spørsmålet om KrFs regjeringdeltakelse med Høyre, Venstre og FrP sentralt. Erna Solbergs ultimate prosjekt var å samle de fire borgerlige partiene til en firepartiregjering (Carlsen, 2013). KrF gikk til valg i 2013 på å arbeide for en ny regjering bestående av KrF, Venstre og Høyre. KrF var åpne for en samarbeidsavtale med alle ikke-sosialistiske partier for å sikre et alternativ til den rødgrønne regjeringen. Et regjeringssamarbeid med FrP ble ansett som lite sannsynlig grunnet de store politiske forskjellene mellom partiene (Carlsen, 2013). Sentrumpartiene fikk

en svak fremgang i 2013, men i et lengre historisk perspektiv er valgresultatet ikke særlig godt for sentrum i norsk politikk (Aardal og Bergh, 2015b, s. 12).

Under valgkampene i 2009 og 2013 overskygget spørsmålet om regjeringsmakt og hvem som skulle styre landet de politiske spørsmålene. Spørsmålet om Høyre vs. Arbeiderpartiet var derfor i søkelyset, noe som ikke var en fordel for de mindre partiene som ble statister i debattene. De mindre partiene tapte terreng på grunn av dette, men også fordi ingen lyktes med å få sitt sakseierskap fram i lyset og fremme sine hjertesaker i den politiske dagsordenen (Narud, 2009, s. 371). Det dominerende regjeringsspørsmålet utkonkurrer slik alle blokkuavhengige partiers hjertesaker. Utfordringen for KrF blir igjen å få sitt politiske budskap ut til velgerne og fremme sine viktigste politiske saker i mediebildet. Slik kan partiet framstå med en tydelig og skarp profil, som gjør at velgerne lettere kan forstå om KrF har en eksistensberettigelse.

5.0 Oppsummering og konklusjon

I denne oppgaven har jeg tatt sikte på å undersøke og svare på problemstillingen: *«Er det eksistensberettigelse for KrF? Er KrF et parti som lett kan samarbeide med andre partier?»*. For å undersøke og kunne svare på dette har jeg tatt utgangspunkt i data fra og studier av valgundersøkelsene av stortingsvalgene 2005, 2009 og 2013. Jeg har tatt utgangspunkt i indekser som utgjør en religiøs/sekulær-dimensjon og offentlig/privat-dimensjon, samt viktige saker for stemmegivning for velgerne og hva som anses som KrFs sakseierskap. Dette er analysert i lys av teorier om ideologiske dimensjoner (ideologisk orientering) og sakseierskap og aktualitet (saksstemmegivning).

Langs religiøs/sekulær-dimensjonen er det en relativt stor avstand mellom KrF-velgerne og de andre partivelgerne, samt plasseres de fleste KrF-velgerne på den religiøse siden av dimensjonen. Dette viser at politiske spørsmål knyttet til kristne verdier er viktig for stemmegivningen hos KrF-velgerne, noe som vil si at det er en eksistensberettigelse for KrF. KrF-velgerne skiller seg klart fra de andre partivelgerne i vektleggelsen av religiøs-sekulære spørsmål. Så lenge dette er viktig for stemmegivningen hos velgere, vil det være en eksistensberettigelse for KrF. Den politiske avstanden mellom KrF-velgerne på den ene siden Høyre-velgerne og AP-velgerne på den andre siden langs dimensjonen, gir grunnlag for politisk uenighet både med venstre- og høyresiden. Dette vanskeliggjør politisk samarbeid med andre

partier siden KrF vil ha politisk gjennomslag i saker samarbeidspartene er helt uenige i. Reservasjonsretten og endringer i tvillingabort er politiske saker som for KrF er viktige, men som kan gjøre det vanskelig å samarbeide med andre partier. Religiøs-sekulære spørsmål gjør det derfor vanskelig for partiet å samarbeide med andre partier.

Langs offentlig/privat-dimensjonen havner KrF-velgerne ca. midt i, med like mange velgere på den offentlige orienterte siden og private orienterte siden. Dette tyder på at KrF-velgerne ikke har et tydelig standpunkt i spørsmål som angår høyre/venstre-dimensjonen, som sier noe om hvor splittet velgerne er. Dette viser at velgerne er splittet i valget om hvilken side i politikken KrF bør inngå et politisk samarbeid med, samtidig som det også muliggjør et politisk samarbeid på både høyre- og venstresiden. Dersom man ser på KrFs plassering langs aksene kan partiet inngå politisk samarbeid flere partier, men det er KrFs politiske gjennomslag knyttet til kristne verdier som særlig kan si noe om partiets samarbeidsmuligheter.

For KrF-velgerne er barne- og familiepolitikk og skole og utdanning de viktigste sakene for stemmegivningen i valgårene 2005, 2009 og 2013. Velgerne anser barne- og familiepolitikk som KrFs (eneste) sakseierskap. Barne- og familiepolitikk kan derfor pekes ut som partiets eksistensberettigelse i det politiske landskap. KrFs kjernesaker blir i mediene overdøvet av andre saksområder der partiet ikke har den samme tilliten blant velgerne. Et av KrFs utfordringer blir derfor å få frem sine kjernesaker i mediene og få en større tillit på dem.

I regjeringssamarbeid har KrF opplevd å måtte tone ned sine kjernesaker, som abortsaken, kampen mot partnerskapsloven og en restriktiv alkoholpolitikk. KrFs utfordringer i et regjeringssamarbeid har derfor vært å få gjennomslag på sine viktigste politiske saker. For partiet har det derfor vært utfordrende å samarbeide med andre partier. Utenfor regjering og i valgkamper har KrF opplevd at det dominerende regjeringsspørsmålet utkonkurrer partiets hjertesaker. Utfordringen for KrF blir derfor å nå ut til sine velgere med sitt politiske budskap.

Avslutningsvis viser oppgaven at KrF har en grunn til å eksistere, da det er en tydelig etterspørsel blant velgerne etter et parti som vektlegger politiske spørsmål knyttet til kristne verdier. Dette samler KrF-velgerne, men vanskeliggjør også politisk samarbeid med både høyresiden og venstresiden i det politiske landskapet. KrF har hatt en lav oppslutning de siste stortingsvalgene, og stortingsvalget 2021 vil kunne fortelle oss i noen grad om retningsvalget partiet har tatt er løsningen på dette problemet.

6.0 Litteraturliste

- Aardal, B. (1994). «Hva er en politisk skillelinje? En begrepsmessig grenseoppgang» i *Tidsskrift for samfunnsforskning* (årgang 2, s. 218-249).
- Aardal, B. (2007a). «Ideologiske dimensjoner og stemmegivning: gir store velgervandringer nye mønstre?» i Aardal, B. (red.), *Norske velgere: en studie av stortingsvalget 2005* (s. 81-106). Oslo: Damm & Søn AS.
- Aardal, B. (2007b). «Holdninger og ideologisk struktur» i Aardal, B. (red.), *Norske velgere: en studie av stortingsvalget 2005* (s. 59-78). Oslo: Damm & Søn AS.
- Aardal, B. (2007c). «Forord» i Aardal, B. (red.), *Norske velgere: en studie av stortingsvalget 2005* (s.9-11). Oslo: Damm & Søn AS.
- Aardal, B. (red.). (2007d). *Norske velgere: en studie av stortingsvalget 2005*. Oslo: Damm & Søn AS.
- Aardal, B. (2011a). «Folkeopinionen – demokratiets grunnvoll» i Aardal, B. (red.), *Det politiske landskap: en studie av stortingsvalget 2009* (s. 65-92). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Aardal, B. (2011b). «Det politiske landskap – stabile grunnholdninger og skiftende partipreferanser» i Aardal, B. (red.), *Det politiske landskap: en studie av stortingsvalget 2009* (s.97-129). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Aardal, B. (2011c). «Forord» i Aardal, B. (red.), *Det politiske landskap: en studie av stortingsvalget 2009* (s. 11-12). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Aardal, B. (red.). (2011d). *Det politiske landskap. En studie av stortingsvalget 2009*. Cappelen Damm AS.
- Aardal, B. (2015a). «Offentlig opinion – folkets vilje eller tilfeldige ytringer?» i Aardal, B. og Bergh, J. (red.), *Valg og velgere: en studie av stortingsvalget 2013* (s. 49-74). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Aardal, B. (2015b). «Politiske verdier og stemmegivning» i Aardal, B. og Bergh, J. (red.), *Valg og velgere: en studie av stortingsvalget 2013* (s. 76-102). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Aardal, B. (2017). «60 år med valgforskning – hva har vi lært?» i *Norsk Statsvitenskapelige Tidsskrift* (årgang 33, nummer 3-4, s. 292-311).
- Aardal, B. og Bergh, J. (2015a). «Forord» i Aardal, B. og Bergh, J. (red.), *Valg og velgere: en studie av stortingsvalget 2013* (s. 9-10). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Aardal, B. og Bergh, J. (2015b). «Systemskifte – fra rødgrønt til blåblått» i Aardal, B. og Bergh, J. (red.), *Valg og velgere: en studie av stortingsvalget 2013* (s. 11-34). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Aardal, B. og Bergh, J. (red.). (2015c). *Valg og velgere: en studie av stortingsvalget 2013*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Aftenposten (2005). *SV: - Bondevik svikter de fattige*. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/0Q02B/SV----Bondevik-svikter-de-fattige>

- Bergh, J. (2015). «Regjeringsvalget, avgjort av regjeringssslitasje?» i Aardal, B. og Bergh, J. (red.), *Valg og velgere: en studie av stortingsvalget 2013* (s. 201-218). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Bjørklund, T. (2005). «Stortingsvalget 2005: velgerne som velferdsklienter» i *Nytt norsk tidsskrift* (årgang 22, nummer 4, s. 444-454). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bondevik, S. (2018). «Følger vi ikke Hareide, kan dette bli slutten for KrF som landsdekkende parti» i *Aftenposten*. Hentet fra: https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/bKxrlv/Folger-vi-ikke-Hareide_-kan-dette-bli-slutten-for-KrF-som-landsdekkende-parti--Simen-Bondevik
- Carlsen, H. (2013). «-Erna har ikke gitt opp håpet om firepartiregjering» i *NRK*. Hentet fra: https://www.nrk.no/valg2013/_-en-nedtur-for-erna-solberg-1.11271877
- Cosson-Eide, H. og Lydersen T. (2018). «Unge Høyre-leder raser mot Solbergs abort-frieri til KrF» i *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/norge/unge-hoyre-leder-raser-mot-solbergs-abort-frieri-til-krf-1.14280668>
- Ellingsæter, A. E. (2003). «Når familiepolitikk ikke virker ...om kontantstøtte og mødres lønnsarbeid» i *Tidsskrift for samfunnsforskning* (årgang 44, nummer 4, s. 499-527). Universitetsforlaget.
- Fischer, M. (2018). «KrF er to ulike parti på samme tid» i *TV2*. Hentet fra: <https://www.tv2.no/a/10165171/>
- Gisle, J. (2017). «Reservasjonsrett – i arbeidsforhold» i *Store norske leksikon*. Hentet fra: https://snl.no/reservasjonsrett_-_i_arbeidsforhold
- Hareide, K. A. (2018). «KrF bør søke regjeringssamarbeid med Arbeiderpartiet og Senterpartiet» i *KrF*. Hentet fra: <https://krf.no/nyheter/nyheter-fra-krf/krf-bor-soke-regjeringssamarbeid-med-arbeiderpartiet-og-senterpartiet/>
- Holberg, S. E. (2007). «Kampen om de kristne velgerne: mellom tradisjon og tro» i Aardal, B. (red.). *Norske velgere: en studie av stortingsvalget 2005*. Oslo: Damm & Søn AS.
- Karlsen, R. (2004). «Valgkamp i flerpartisystem – aktualisering av saker og kamp om eierskap» i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, (årgang 45, nummer 4, s. 611-635).
- Karlsen, R. og Aardal, B. (2007). «Politisk dagsorden og sakseierskap» i Aardal, B. (red.) *Norske velgere: en studie av stortingsvalget 2005* (s. 111-132). Oslo: Damm & Søn AS.
- Karlsen, R. og Aardal, B. (2011). «Kamp om dagsorden og sakseierskap» i Aardal, B. (red.). *Det politiske landskap: en studie av stortingsvalget 2009* (s. 131-160). Oslo: Cappelen Damm.
- Karlsen, R. (2015). «Politiske saker i valgkampen» i Aardal, B. og Bergh, J. (red.) *Valg og velgere: en studie av stortingsvalget 2013* (s. 34-48). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- KrFs stortingsprogram (2017) *KrFs stortingsprogram 2017-2021*. Hentet fra: <https://www.krf.no/globalassets/vedlegg/politiske-dokumenter/krf-s-vedtatte-stortingsprogram-2017-2021-ikke-korrekturlest.pdf>
- Kuhnle, S. (1991). «Velferdsstaten: suksess eller fiasko?» i Kuhnle, S. og Solheim, L. (red.) *Velferdsstaten: vekst og omstilling* (2.utgave, s. 109-128). Bergen: TANO. A.S.

- Lipset, S. M. & Rokkan, S. (red.). (1967). *Party Systems and Voter Alignments*. New York: The Free Press.
- Narud, H. M. (2009). «De små marginenes valg: Stortingsvalget 2009» i *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*. (årgang 25, nummer 4, s. 357-373).
- Narud, H. M. og Valen, H. (2007). *Demokrati og ansvar. Politisk representasjon i et flerpartisystem*. Oslo: N.W. Damm & Søn AS.
- NRK (2018). *Landsmøtet har talt: KrF vil inn i Solberg-regjeringen*. Hentet fra: https://www.nrk.no/norge/landsmotet-har-talt_-krf-vil-inn-i-solberg-regjeringen-1.14276984
- NSD (ukjent datering) Norske spørreundersøkelser. Valgundersøkelser. Hentet fra: https://nsd.no/nsddata/serier/norske_valgundersokelser.html
- Petrocik, J. R. (1996). «Issue Ownership in Presidential Elections, with a 1980 Case Study» i *American Journal of Political Science*. (årgang 40, nummer 3, s. 825–850).
- «Prosentvis oppslutning i stortingsvalgene fra 1997-2017». Hentet fra: <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Valg-og-konstituering/Valgstatistikk/>
- Ringdal, K. (red.). (2013). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Vigmostad & Bjørke AS.
- Rokkan, S. og Valen, H. (1964). “Regional Contrasts in Norwegian politics”. I Allardt, E. og Littunen, Y. (ed.). *Cleavages, Ideologies and Party System*. Helsinki: Westermarck Society.
- Sandvik, S. (2014). «Harde angrep mot Solberg i abortdebatt» i *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/norge/solberg-far-likestillingskjef-1.11504223>
- Sandvik, S. (2019). «Slik kan KrF få abort-seier uten å røre omstridt paragraf» i *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/norge/slik-kan-krf-fa-abort-seier-uten-a-rore-omstridt-paragraf-1.14363500>
- Skjetne, O. L. (2018). «KrF-nestleder stiller abortkrav til Solberg og Støre for å gå i regjering» i *VG*. Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/kaVvr6/krf-nestleder-stiller-abortkrav-til-solberg-og-stoere-for-aa-gaa-i-regjering>
- Solhjell, K. O. (2008). *Tru og makt. Kristelig Folkepartis historie 1933-2008*. Oslo: Det norske samlaget.
- Valen, H. (red.). (1981). *Valg og politikk – et samfunn i endring*. Oslo: NKS-Forlaget.

Appendiks

A. Konstruerte indekser

Moral/religiøsindeksen

Spørsmålene i indeksene lyder:

- 1) «Vi bør satse på et samfunn der kristne verdier spiller en større rolle.»
- 2) «Hvor vil du plassere deg selv på en skala fra 0 til 10 der 0 betyr at kristendomsundervisningen bør være obligatorisk i grunnskolen, mens 10 betyr at kristendomsundervisningen bør være frivillig i grunnskolen?»
- 3) «Så ser vi på diskusjonen om adgang til abort. Vi har samlet noen av de standpunktene som blir hevdet i denne debatten. Hvilken av disse uttalelsene stemmer best med din egen mening?
1. Abort bør aldri tillates 2. Abort bør tillates hvis kvinnens liv eller helse er i fare. 3. Abort bør tillates hvis kvinnen ikke kan ta seg av et barn 4. Selvbestemt abort. Den enkelte kvinne må selv få bestemme.
- 4) «Det bør være samme mulighet for adopsjon for homofile som for heterofile».
- 5) «Kirken bør skilles fra staten».

I de alle tre valgundersøkelsene er spørsmålene de samme, men i valgundersøkelsen 2013 er det lagt til enda et spørsmål som lyder: «Det bør bli tillatt å bruke surrogatmor for å bære fram et barn i Norge».

Offentlig/privatindeksen

Spørsmålene som inngår i indeksene for valgundersøkelsene 2005, 2009 og 2013:

- 1) «Mange offentlige aktiviteter kunne blitt utført både bedre og billigere, hvis de ble overlatt til private».
- 2) «Vi bør tillate kommersielle privatskoler».

I tillegg for 2005:

- 3) «Full sysselsetting kan lettere trygges hvis staten får mer innflytelse over bankenes og bedriftenes virksomhet».
- 4) «Høye inntekter burde beskattes hardere enn tilfellet er i dag».
- 5) «Det er viktigere å bygge ut offentlige tjenester enn å sette ned skatten».

I tillegg for 2009:

- 6) «Full sysselsetting kan lettere trygges hvis staten får mer innflytelse over bankenes og bedriftenes virksomhet».
- 7) «Hvis samfunnet ikke har mulighet til å kontrollere det private næringsliv, får de ledende i bankene og industrien altfor stor innflytelse».
- 8) «Vi bør redusere den statlige kontrollen over privat næringsliv».

I tillegg for 2013:

- 9) «Formuesskatten bør avskaffes».
- 10) «Det er viktigere å bygge ut offentlige tjenester enn å sette ned skatten».
- 11) «I den nåværende økonomiske situasjon er det rom for betydelige lettelser i skatter og avgifter».
- 12) «Vi bør redusere den statlige kontrollen over privat næringsliv».

B. Valgundersøkelsene

Valgundersøkelsene er intervjuundersøkelser med et landsrepresentativt utvalg av stemmeberettigede nordmenn. I valgundersøkelsene er det helt siden slutten av 1970-årene inkludert 40-50 spørsmål om hvordan velgerne ser på ulike stridsspørsmål (Aardal, 2015a, s. 51). I valgundersøkelsen 2005 ble det oppnådd intervju med 2012 personer av et bruttoutvalg på 2965 (Aardal, 2007c, s. 9). I valgundersøkelsen 2009 ble det oppnådd intervju med 1782 personer, av et bruttoutvalg på 2945 personer. Om lag halvparten av de som ble intervjuet i valgundersøkelsen 2005, ble også intervjuet i 2009 (Aardal, 2011c, s. 11). I valgundersøkelsen 2013 ble det oppnådd intervju med 1727 personer, av et bruttoutvalg på 3140. Også i denne ble omlag halvparten av de som ble intervjuet i valgundersøkelsen 2011, også intervjuet i 2013 (Aardal og Bergh, 2015a, s. 9).

Norsk senter for Forskningsdata (NSD) beskriver at formålet med valgundersøkelsene «[...]er å videreføre analyser for foregående valg, og studere aktuelle tendenser i norsk politikk og unike trekk ved stortingsvalgene. Undersøkelsene omfatter spørsmål om faktisk stemmegivning og motivasjon for deltagelse og valg av politisk parti» (NSD, u.d.). Tabellene som er i oppgaven har jeg selv utformet, med utgangspunkt i tall og analyser av valgundersøkelsene, som er beskrevet i studiene av de tre stortingsvalgene.

